

ג ל י ר נ ד ת ל ע י ר ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב י ו ע
ערוכים בידי נחמה ליבוביץ - שנת החטע עטרות

ו י ש ל ח (חש"ך)

ל"ב - ל"ג

א. ו' ויטובו המלאכים אל יעקב לאמור באנו אל אחיך אל עטיו וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו.

רשב"ם

באנו אל אחיך אל עטיו: ומצאת חן בעיניו כאשר אמרת וגם: הנה הוא מהוך שטמה בביאתך ובאהבתך אותו הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו: לכבודך. זהו עיקר פשוטו. וכך (שמות ד' י"ד) "גם הנה הוא יוצא לקראתך וראך וטמה בלבנו" ויירא יעקב: בלבנו, שאע"פ שהראה לסלוחים כי לכבודו מחכוך - הוא לא האמיץ, שמחטבה עטיו. לטובה.

רמב"ן

ויטובו המלאכים אל יעקב לאמור: הסלוחים האלה עטו שליתותם, אבל לא ספד הכתוב זה, כי אין צורך. וטעם וגם הולך לקראתך: לאמור: כאשר אחיך הולך לקראתו גם הוא הולך לקראתך ומהר תפגשו זה בזה.

ויירא יעקב מאד: בעבור שאמרו לו, כי יצא עטו מעירו והוא בא לקראת יעקב, ועוד שלקח עמו אנשים רבים, ארבע מאות איש, היה ירא לנפשו מאד, כי אמר לא לקח כל אלה רק להלחם בו.

והיראה בעיניו בענין הזה, כי עטו לא קבל הסלוחים כהוגן ולא השגיח עליהם, ואילו לא היו לפניו, כי לא נתן להם רשות שיבואו לפניו וידברו עמו כלל, כי היה הכתוב מספר טשאל להם: מה שלום אחי, ומה ענינו בענין ביתו ובניו, וקראו לו בשלומי, ואמרו לו כי אני הולך לראותו. והם היו מגידים כן ליעקב. והכתוב לא ספר שיאמרו הסלוחים דבר גסם עטו. אבל עברתו שמורה בלבנו (המליצה שאולה מעמוס א י"א) ולעשות לו רעה (בהוצאת איזנסטיין ב"ר-יורק חש"ט) ולעשות לו חוצה מלסוך הכתוב (נחמיה ד' ב') היה הולך בחיל הזה.

והנה הסלוחים הקדו במחנה וידעו כי הוא הולך לקראת יעקב. וזה טעם "וגם", כי אמרו: באנו אל אחיך, אל עטו ולא ענה אותנו דבר ולא שלח לך דבר שלום וגם הולך לקראתך בזרוע וחיל, ולכך הוסיף לו פחד על פחדו, "ויירא יעקב מאד ויצר לו".

וכך אמרו רבותינו, כי הסלוחים הכירו בו שנאה, אמרו: "באנו אל אחיך אל עטו", אחי נהג בו כאת נהג בו והוא נהג כן כעטו.

אבל בסוף כאשר ראה את הכבוד שעה לו יעקב ואשר הפיל עצמו לפניו, שהשתונה ארצה שבע פעמים מרחוק עד גשתו אליו, נכמרו רחמיו והטב כי הוא מודה בכבודו וגדולתו עליו, כאשר פרשתי (א) ויתנחם בזה, כי הלבבות לה' המה, לכל אשר יחפוץ יסה אותם.

א) כונח הרמב"ן כאן לפרוטו לפ' ה' ד"ה כה תאמרו לאדוני עטיו כה אמר עבדך יעקב... ודע כי הכבוד הזה שהיה יעקב עושה לאחיו בפחדו לומר "אדוני" ו"עבדך", בעבור כי המנהג בצעיר לתת מעלה וכבוד אל הבכור, כאלו הוא אביו, כאשר רמזה לנו התורה "אח" - לרבות אחיך הגדול. והנה יעקב לקח בכורתו וברכתו ועטו טוטם אותו עליהם ועתה היה מראה לו, כאלו אין המכירה ההיא אצלו כלום, וכי הוא נהג בו בכבוד האב, להוציא את המטמה מלבנו.

- 1) מה ההבדל בין רשב"ם לרמב"ן בחפישת התנהגותו של עטו?
- 2) מה היא ראייתו של הרשב"ם מטמות ד' י"ד?
- 3) מה הם נימוקיו של הרשב"ם לפרוטו (מצד הלסוך והענין)?
- 4) מה ההבדל בין סני פרוטי הרמב"ן?
- 5) מה פירוט דברי הרמב"ן במלים "ואין צורך" בפרוטו הראשון, הרמב"ן הולך בשיטה זו של "ואין צורך" בכמה מקומות במקרא. עיין בראשית מ"ב ל"ד ד"ה ואת הארץ תסחרו, הידועים לך עוד מקומות במקרא שטם מיטב הרמב"ן קטי כרך זו?

5א) למה מפרט הרמב"ן את המלים "ויירא... ויצר לו" פעמים בסתי דרכים?

ב. ההאבקות.

רשב"ם

כ"א ד"ה והנה גם הוא אחרינו. לפי שרצה יעקב לברוח בלילה דרך אחרת אם לא שעבדו המלאך, לכך היה מתכוין להטעותו לעשו שלא יפגשו. ויקם בלילה ההוא: נתכוין לברוח דרך אחרת ולפיכך עבר הנחל צלילה, כמו שמצינו בדוד בברחו מפני אבסלום בדרכים הללו של הירדן ומחנייטם, שעבר יעקב. ובלילה כמו כן (שמואל ב' י"ז כ"א - כ"ד) "ויאמרו אל דוד קומו עברו מהרה את המים... ויקם דוד וכל העם... ויעברו את הירדן עד אור הבוקר עד אחד לא נעצר אשר לא עבר את הירדן... ודוד בא מחנייטם".

כ"ב " ויחר יעקב לבדו: כלומר שהעביר כל אשר לו; שלא היה עוד לעבור אלא הוא לבדו, ורצה לעבור אחריהם, כי לברוח דרך אחרת שלא יפגסו עשו נתכוון.

" " ויאבק: מלאך עמו, שלא יוכל לברוח ויראה קיום הבטחתו של הקבה"ו, שלא יזיקהו עשו.

כ"ג " כי לא יכול לו: המלאך. ורצה (יעקב) לעבור ולברוח בעל כרחו. כי שרית... ומה שלקה יעקב ונצלע, לפי שהקבה"ה הבטיחו והוא היה בורח, וכן מצינו בכל ההולכים בדרך שלא ברצון הקבה"ו; אז ממאניס ללכת, שנענשו: במשה כתיב (שמות ד') "שלח נא כיד השלח" ויחר אף ה' במשה" ולפי הפס' אע"פ שאמרו חכמים: "בכל מקום חרון אף עושה רושם, וכאן מה רושם יש? "הלא אהרן אחיך הלוי...". עתיד היה להיות לוי ואתה כהן. ועכשו הוא יהיה כהן ואתה לוי. אך לפי הפס' לפי שהיה מחעצל ללכת כחוב (שמות ד' כ"ד) "ויהי כידך במלון ויפגשוהו ה' ויבקט המיתו". וכן ביזנה שנבלע במעי הדגה. וכן בבלעם (במדבר כ"ב) "ויחר אף ה' כי הולך הוא" ונעשה ח"ג רש"י.

ל"ג י"ח ויבא יעקב שלם: אל עיר ששמה "שלם" כמו (רות א') "והבנאפה בשלם". והמפרש "שלם" - שלם בתורתו, שלם בממונו (מדבר' ח"ל) אטר הביאם רש"י לפסוקנו) טועה הוא לפי הפס', שאין דרך המקרא לדבר כך. וגם מה צורך? וכי בשביל מעוט דורות שנתן לעשו הוצרך לכתוב כן?

רמב"ן ל"ג כ"ו ד"ה וירא כי לא יכול לו: והענין, כי המאורע כולו רמז לדורות, שיהיה דוד בזרעו של יעקב יאגבר עליו עליהם עד שיהיה קרוב לקעקע את ביצתן. והיה זה דוד אחד בימי חכמי המשנה, בדור של ר' יהודה בן בבא וחבריו, כמו שאמרו: אמר ר' חייא בר אבא: אם יאמר ל' אדם: "תן נפשך על קדושת שמו של הקבה"ו", אני גותן ובלבד שיהרגני מיד, אבל בדורו של שמד איני יכול לסבול. ומה היו עושיין בדורו של שמד? היו מביאיין כדוריות של ברזל ומלכניין אותן באור וננתניין אותן לחת שחיהן ומטיאיין נפשותיהן מהם. ויש דורות אחרים שעשו עמנו כזה, ויותר רע מזה, והכל סבלנו ועבר עלינו, כמו שרמז (ל"ג י"ח) "ויבא יעקב שלם".

- 1) הסבר במה כל אחד מן הפרשנים מפרש בהתאמה עקבית לדבריו שהובאו בשאלה א?
- 2) מהו ההבדל העקרוני בין שני הפרושים? נסה להכריע ביניהם ע"פ הכתובים עצמם!
- 3) כיצד מתבאר לדעת כל אחד מן הפרושים מקומו של ספור ההאבקות בין הפילתו והכנותיו של יעקב לבין פגישתו עם עשו?

ג. ח': וירא יעקב מאד ויצר לו.
רש"י: וירא: שמה יורג, ויצר לו: אם יהרוג הוא את אחריט.
רד"ק: וירא ויצר לו: כפל הענין במלים שונות - לרוב יראתו העמק דבר: וירא ויצר לו: מזה שנפל פחד בלבו, מזה הצר לו, כי מזה הבין טרעה נגד פניו.

- 1) מה קשה להם?
- 2) באר את הרעיון הכללי בדברי רש"י?
- 3) באר את ההבדל העקרוני בין שלשת המפרשים הנ"ל?
- 4) היכן מצאנו בתנ"ך יחס כזה למלחמה, כמוכח בדברי רש"י?